[פתיחות התוס׳ יו״ט] כתב הרמב״ם התחיל במסכת פאה אחר ברכות בשביל שכל המתנות שאדם חייב בהן על הזרע לא יתחייב בהן אלא אחר קצרו והקמה חייבת בפאה והיא עדיין בקרקע ובשביל זה הקדים לדבר בה:

ר׳ עובדיה מברטנורא

פ״א א **אלו דברים שאין להם שיעור.** מדאורייתא, אבל מדרבנן יש להם שיעור דהא תנן בסיפא אין פותחין לפאה מששים:

מסכת פאה[א]

פ״א א אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם

תוספות יום טוב

פ״א א **אלו דברים שאין להם שיעור הפאה וכו׳.** לשון הרמב״ם ויש עוד דברים אחרים שאין להם שיעור כגון עפר סוטה ורוק יבמה ואפר פרה ודם צפור המצורע ואולם לא ספרם כי אע״פ שערכם נכבד אין בהם תוספת שכר ואלה שספר בכאן כפי שיוסיף בהן יהיה תוספת שכרו ע״כ. ומהירושלמי העתיק וכן הביאו הר״ש. והביא עוד מהירושלמי למה לא תנינן תרומה עמהון א״ר אמי

פירוש המשניות להרמב״ם

פ״א א ענין המסכת הזאת להתבונן במצות פאת שדהו ומה שנכלל בה כמו שיתבאר לקמן ומה שאמר אין להם שיעור אמנם הוא מן התורה אבל מדרבנן יש לה שיעור והשיעור שנתנו לו לא יהיה פחות מחלק מששים כמו שיתבאר אחר כך.

מלאכת שלמה

מ״כ בשם ר׳ מאיר ן׳ סהולה ז״ל משום דאייתי בסוף ברכות ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם שנה מיד פאה דכתיב לא תכלה פאת שדה בקוצרך. ואחר פאה דמאי משום דפאה לקט ושכחה פטורין מן המעשר והן מתנות עניים ועני נמי פטור מן הדמאי ע״כ:

פ״א א **אלו דברים כו׳.** נלע״ד דאי לא הוי פאת הראש שנויה בכלל סתם פאה דקתני במתני׳ לא ניסנית משום טעמא שאכתוב בסמוך גבי תרומה. ובחולין פ׳ ראשית הגז כתבו התוס׳ ז״ל. בירושלמי דפאה פריך אמאי לא חשיב נמי תרומה בהדייהו דחטה א׳ פוטרת את הכרי כדשמואל ומשני דתרומה י״ל שיעור למעלה שאינו יכול לעשות כל גורנו תרומה כו׳. ועוד איכא בירושלמי שינויא אחרינא וכתבוהו תוס׳ ז״ל שם בחגיגה ע״ש. ותימה בעיני אמאי לא מקשו אמאי לא תנא חגיגה דגם היא א״ל שיעור כמ״ש ר״ע ז״ל בפ״ק דחגיגה סימן ב׳. וכן שלמי שמחה דאפי׳ מדרבנן א״ל שיעור כדפירש התם. ושמא דמלתא שכל ההנאה היא לבעליו לא קתני ועוד דשלמי שמחה אינם חובה במקום שי״ל בשר דאפי׳ ממעות מע״ש באות כדתנן התם סי׳ ג׳ ד׳ כנלע״ד. וז״ל רש״י ז״ל שם פ׳ רה״ג. פאה דאורייתא א״ל שיעור כלל ורבנן יהבו לן בה שיעורא בששים אבל בתרומה אע״ג דמדאורייתא נמי בכל דהו מיפטר נהי דמפטר ממיתה דטבל מיהו לכתחלה רמיזא שיעורא דילה כו׳. ותו גרסי׳ התם בירוש׳ דפאה. הפאה י״ל שיעור מלמטן וא״ל שיעור מלמעלן. הבכורים והראיון א״ל שיעור לא למעלה ולא למטה. ואית תנאי תנו הפאה והבכורים והראיון א״ל שיעור לא למעלה ולא למטה. וכולהו מודו דאין פותחין לפאה מששים. אלא דלתנא דברייתא קמייתא אין פותחין הוי מה״ת ולתנא דברייתא בתריי׳ אין פותחין הוי מדרבנן. והתם מפ׳ לענין הדין מאי בינייהו אי הוי דאורייתא או דרבנן. וז״ל הרא״ש ז״ל בנפקותא. ואע״פ שא״ל שיעור מה״ת למעלה נתנו לה חכמים שיעור למטה כדתנן במתני׳ אין פותחין לפאה מס׳ ואם נתן פאה פחות מס׳ וחזר והוסיף בהא פליגי תנאי בירוש׳ איכא מ״ד כיון דא״ל שיעור מה״ת כבר נפטר שדהו במה שנתן ומה שהוסיף אח״כ חייב במעשר. ואיכא מ״ד אע״ג דא״ל שיעור מה״ת כיון דחכמים נתנו לה שיעור אם נתן פחות מכשיעור אין עליו תורת פאה ליפטר ממעשר עד שישלים השיעור כדי שיהא נראה בעיניו כאילו לא נתן ויחזור וישלים עכ״ל ז״ל. נראה קצת מפי׳ ז״ל לתי׳ הנפקותא שהיה לו שיטה אחרת בדברי מחלוקת התנאים שלא כאותו הדרך שהעתקתי. וכ׳ הר״ש שירלי״ו ז״ל ג״כ דכי פליגי הני תנויי בירוש׳ בתקנתא דרבנן הוא דפליגי ושכן פי׳ הר״ש ז״ל דלישנא דא״ל שיעור משמע דא״ל שיעור כלל ע״כ. ואשמעי׳ מתני׳ הכא שאם קצר שבלת א׳ לעצמו והניח כל השדה כמות שהיא לשם פאה לעניים הויא פאה דא״ל שיעור למעלה וחל עליה שם פאה ופטורה מן המעשרות. ואם קצר כל השדה לעצמו והניח באחרונה שבלת א׳ לעניים ההיא בלחודה קדשה משום פאה דא״ל שיעור למטה ופטורה וכל הקצור כולו ראשון חייב במעשרות. והבכורים. דאם קרא שם לכל שדהו דנהוו בכורים הוו בכורים וקדשי וחייבין עליהן מיתה וחומש וכל דינייהו ותנן נמי התם עושה אדם כל שדהו בכורים ואם לא הפריש אלא אשכול א׳ או שבלת א׳ לבכורים נמי מפטר מדאור׳. והראיון. כבר פי׳ ברפ״ק דחגיגה (וצ״ע אמאי שינה למתני הראיון ולא קתני הראייה כדקתני התם) דפליגי ביה אי מתני׳ מיירי דוקא בראיית פנים דהיינו במ״ע דיראה כל זכורך א״נ במצות לא יראו פני ריקם דהיינו בראיית קרבן ע״ש. וגמ״ח מפרש בירוש׳ דהיינו בגופו. כגון לקבור מתים או לשמח חתן וכלה א״ל שיעור בין למעלה בין למטה. ות״ת. א״ל שיעור למעלה כדכתיב דדיה ירווך בכל עת וכתיב והגית בו יומם ולילה ולא למטה דאי בעי פטר נפשיה בק״ש

יכין תפארת ישראל יכין

פ״א **א.** לבתר דתנא ברכות שהוא חיובו להקדוש ברוך הוא בגופו. סמיך ליה פאה. חיובו לאדם מממונו:

משנה ראשונה

פ״א א **אלו דברים שאין להם שיעור.** לדעת הרמב״ם שסובר תפלה דאורייתא ה״ל למיחשב נמי תפלה שאין לה שיעור דבתפלה אחת קצרה יוצא י״ח ואם מאריך ה״ז משובח כדאמר בגמרא דברכות דף כ״ד ע״ב כל המאריך בה מאריכין לו ימיו. ומיהו י״ל דמ״מ לא שייך למיתני אין לה שיעור דאסור להאריך יותר מדאי כדאמר פ״ק דשבת מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה דאיכא ביטול תורה. והא דא״ר יוחנן במס׳ ברכות דף כ״א הלואי שיתפלל אדם כל היום היינו בספק אם התפלל כמ״ש התוס׳ שם. ומיהו קשה אמאי לא חשיב סיפור יציאת מצרים בליל פסח שהמאריך ה״ז משובח כמ״ש הרמב״ם רפ״ז מהל׳ חמץ. וי״ל משום דיש לו שיעור למטה כל שלא אמר שלשה דברים פסח מצה ומרור לא יצא. ואע״ג דכל הני דחשיב איכא מ״ד דיש להן שיעור למטה ופאה נמי כמ״ש הר״ב. הני יש להן שיעור מדרבנן ומדאורייתא למטה נמי אין להן שיעור אבל שלשה דברים יצא בהן מדאורייתא. ואכתי יש לדקדק דליחשוב נמי חטאת קבועה דאי בעי מייתי בת דנקא ואי מייתי חטאת שמינה ה״ז משובח. עיין במס׳ זבחים דף מ״ח (אולי אפשר לומר דהתנא חשיב דברים שהם מצוה שיש להאדם להדר אחריהן והמרבה הוא משובח אבל זה לא שייך בחטאת דלא ליחטא ולא לייתי ואשרי מי שלא חטא מעולם. נ״ל זו״פ).

ציונים

פ״א א **אלו דברים.** חגיגה ו: חולין קלז: תוס׳ נדרים ו: ד״ה מכלל.

תוספות חדשים

פ״א א [תוי״ט ד״ה] **אלו דברים כו׳ כיון דלא מתני ליה כו׳ עכ״ל.** וקשה דהא תני ג״ח. וצריך לחלק בין בגופו לממונו כדכתב הר״ב. וא״ל שהר״ש אזיל לשיטתו שכתב שמתניתין איירי אפילו בממונו ומדאורייתא כמ״ש התי״ט היינו למעלה אין לו שיעור שרשאי לבזבז אבל למטה יש לו שיעור שלא יפחת ממעשר כדאיתא בספרי עשר תעשר לרבות פרקמטיא כו׳ ואם כן דומה ממש לתרומת מעשר שרשאי ג״כ להוסיף כשתם מתניתין בפ״ה דדמאי כמ״ש הר״ש והר״ב שם.

נימוקי הגרי״ב

פ״א א תוי״ט ד״ה **אלו.** (בסופו) **דפאה נמי דכותה וצ״ע.** נ״ב לכאורה הוא סותר דברי עצמו מה שהביא במ״ג בשם הר״ש דבמחובר יכול להוסיף דהיינו בתלוש. וזה דקדוק דקתני אין להם שיעור לעולם והבן.

תוספות אנשי שם

תוי״ט בפתיחה ד״ה **כתב הרמב״ם כו׳ והיא עדיין בקרקע כו׳** טעם זה נכון להקדמת פאה לחברותיה אבל לא לסמיכתה אחר ברכות. וי״ל דלא קשיא דעיקר סדר זה זרעים איקרי. א״נ אחר שדבר במה שאדם נותן ליוצרו בהנאותיו מן העולם. התחיל במתנות שצוה לתת לזולתו. ובהכי ניחא דהא כלאים קדים דהוא בזרעים אלא דאין בו מתנה. ואין להקשות דבכורים קדימי. דאין גמר הנתינה אלא לאחר זמן (רמ״ז). ואף דלקט ושכחה דאפשר שיהיו בתחלת הקציר מ״מ נקט התנא מצוה שהיא הכרחית כפאה שמחוייב להניחה משא״כ לקט ושכחה דאם לא נשר או לא שכח אין שייכות למצות אלו ועי׳ פ״ד מ״ו (יין הרקח):

פ״א א תוי״ט ד״ה **אלו דברים כו׳ לא ספרם כו׳** דאין לומר תנא ושייר דהא תנן אלו דברים. ואפילו לפי׳ התוס׳ באלו נערות מ״מ תנא ושייר תירוצא דחיקא הוא. ע׳ בכללי הגמרא למהרי״ק (רמ״ז): בא״ד **אין בהם תוס׳ שכר.** בזה ניחא דלא חשיב ציצית ולולב דאיתא במנחות מ״ב ציצית א״ל שיעור. כיו״ב לולב א״ל שיעור. ומוקי לה דא״ל שיעור למעלה י״ל שיעור למטה ולהנ״ל ניחא דהני אם מוסיף על שיעורן ועושה ציצית ולולב גדולים יותר משיעור מצותן אין בעשייתן מצוה ואין מקבלין שכר יותר מכי עושה כשיעורן. וק״ל אמאי לא חשיב נמי רה״ג דא״ל שיעור למעלה כדאיתא בחולין קל״ו דר״א יליף לרה״ג מתרומה דאינו נוהג בחו״ל ובעינן שיריה ניכרין כתרומה ורבנן לא גמרי מתרומה ונוהג בחו״ל ולא בעינן שיריה ניכרין והאומר כל גיזי ראשית דבריו קיימין. והא סתם לן תנא התם כרבנן דרה״ג נוהג בחו״ל וא״כ ה״ה דלא בעינן שיריה ניכרין וא״ל שיעור למעלה. ואע״ג די״ל שיעור למטה מדרבנן ואפ״ה תני להו. וי״ל נהי דרה״ג א״ל שיעור לנתינתו למעלה מ״מ יש שיעור למנין הרחלים שחייבים ברה״ג כדתנן התם ואינו נוהג אלא במרובה כו׳ לאפוקי פאה ובכורים דאפילו קרקע כ״ש חייבת בהן כדלקמן פ״ג מ״ו. ואע״ג דמה שיש לפאה ובכורים שיעור למטה לא חש לה הואיל וא״ל שיעור למעלה. א״כ ה״נ הא א״ל שיעור למעלה דאפילו רבוא רחלות חייבים ברה״ג. מ״מ לא דמי דהתם הוא מדרבנן אבל שיעור מנין הרחלים ברה״ג הוי מה״ת. ועוד דהתם השיעור דלמטה הוא לחומרא דלא סגי בפחות מהאי שיעורא וכיון דא״ל שיעור למעלה ראוי למחשבינהו בדברים שא״ל שיעור מחמת חשיבותן אבל שיעור למטה דרה״ג לקולא דאינו חייב בפחות מקלבה זו וגריעותא הוא לחיוב רה״ג ואינו חשוב כאלו שמנה ולכך לא חשיב ליה (טו״א בחגיגה): בא״ד **תום׳ פ״ק דנדרים.** כ״ה בירושל׳ הביאו הר״ש כאן. וצ״ע

מפני המחלוקת כלומר שיש תרומות מלוקות זו מזו כגון תרומות מעשר שיש לה שיעור מע"ג דהוי מלי למיתני ותרומה גדולה בפירוש כיון דלא מתני ליה ותרומה סתם לא מני ליה ועוד הוה מלי לשנויי כדמשני לחיק שלין במוספתן מצוה. ותרומה גדולה מדרבה כדמוסיף הוא עצירה שמערב טבל בתרומה ומותן לכהן בתורת תרומה ומוכל. ועוד י"ל שהיא חלוקה מן השאר כדמפרש לחר כך דבפאה נקט לעשות כל שהוא פאה עוסה נקט לעשות כל כריו תרומה אינו עוסה עכ"ל. ועיין מ"ש בפ"ג משנה ו' [דלף בפאה צריך שיקטור קצת ואפילו הכי לא דמי לתרומה דבפאה מה שמתחיל לקטור ואחר כך עוסה פאה אינו שיור מן השדה שלא לעשות פאה אלא שעדיין לא נתחייב אבל תרומה משנתחרמה חייב ואפי' הכי אינו יכול לעשות כל גרגר תרומה מוספות פ"ק דמדרים] °והמוסף במסכת חגיגה פ"ק דף ו' פירשו מפני המחלוקת. עין יפה. עין רעה. ובינונית. ומ"ש הר"ב שהוספה היא טבל. כ"ל מפני מעשר ותרומת מעשר שיש בה וכדתנן בפרק ד' דתרומות משנה ג'. ובטבל אפילו כהנים אסירי כדכתיב בסדר קרח בפרשת ממנות הלויס כן תרימו גם אתם ודריס בספרי אתם לויס גם לגרנות כהנים ופסקה הרמב"ס בריש הלכות מעשר. ומיהו קשיא דע"כ לא הויא ההוספה טבל אלא כשהוסיף אחר שכבר הפריש התרומה כשיעורה אבל בתחלה כל שעיריה ניכרין רשאי לתרוס כמו שירצה כדפסקינן בפ"ד דתרומות משנה ה'. ועיין לקמן ובפירקין מ"ג. °דפאה נמי דכותה. וגריך עיון. ובפרש"י דחולין דף קל"ז כתיב דלהכי לא חשיב תרומה משום דשיעורה למיזל בפסוקים כמו שאכתוב בס"ד בפ"ד דתרומה: **הפאה**. ועוסה מנוה בהוספתו וכדלעיל ומיהו היכא דנתן פאה בדיעבד בקוף שדה חייב בתעשרות מה שהוסיף. הכי מסיק הר"ש במשנה ג' ופליגי בירושלמי חד אמר אס נתן כשיעור וחד אמר אפילו פחות מכשיעור דהא נפטר מדין פאה: **והבכורים**. כתב הר"ב ולא נתנה תחילה בהן שיעור. ובמשנה ג' פרק ג' דבכורים מפרש הר"ב דלף מדרבנן אין

ציונים

הפאה. מיימוני פ"ח מהלכות מת"ע הלט"ו. סמ"ג לאוין רפ"ד: **והבכורים**. מיי' פ"ג מהל' בכורים הלי"ז סמג עשין קלט.

תוספות חדשים

[בא"ד] **ומיהו קשיא כו'**. ולי לק"מ דתרומה אמר שהפריסה כל מה שמוסיף הוא עבירה משא"כ בפאה דמתוכר כל מה שמוסיף אף אחר שהפריש שיעור פאה אס פאה עליו כדמסיק הר"ם בפ"ג ומייתי לה מי"ט גופא בסמוך ודו"ק ומ"ש הרע"ב בבכורים ולא נתנה תורה בהס שיעור משום דמתניתין מיירי בדין תורה נקט הכי ליתנא ואף מדרבנן אין להס שיעור אבל בפאה והרמיון שיש שאכמיס נתנו בהן שיעור ולא כתוי"ט בתוספת בכורי' פ"ג מ"ג ע"ש (פר"ח).

תום' רעק"א

פ"א א [אות ג] תוי"ט ד"ה **אלו דברים. והתום' בתם' חגיגה**. קשה לי הא מ"מ מדאורייתא אין חילוק בין עין יפה לרעה. והרי מתני' לא חשיב רק דאורייתא כמו פאה וכנ"ל. וביותר בממנ"פ דאם בדרבנן מה צריך לן דיש חילוק בין עין יפה לעין רעה הא בפשוטו ניחא. דמדרבנן יש לו שיעור דלא יפחות מאחד ששים ובדאורייתא ל"ש דיש חילוק בין עין יפה לרעה וצלע"ג.

[אות ד] שם בא"ד **דפאה נמי דכותה וצ"ע**. אף דהתוי"ט כתב בפרקין ד"ה אם שייר וכו' בשם הר"ש דאם שייר במחובר אף דנתן כבר שיעור פאה יכול להוסיף ופטור ממעשר. היינו דוקא אם נתן תחלה מתחלת השדה או מאמצעה אבל אם נתן כשיעור בסוף השדה א"י להוסיף כמ"ש הר"ש להדיא וכן מדוקדק לשון התוי"ט בדבור הסמוך במ"ש ומיהו היכא דנתן פאה כדינו בסוף שדהו. והוא ברור ולחנם השיג הפר"ח בס' מ"ח על התי"ט בזה.

פירוש המשניות להרמב"ם

והראיון. הוא דברי הכתוב יראה כל זכורך (דברים טז) ואמר לא יראו את פני ה' ריקם (שם) ואיננו קוצב כמה שיעור הקרבנות אשר יקריב בעלותו ועוד יתבאר זה במסכת חגיגה (פ"ק ז) ויש עוד דברים אחרים שאין להם שיעור כגון עפר סוטה ורוק יבמה ואפר פרה ודם צפור המצורע ואולם לא ספרם כי אע"פ שערכם נכבד אין בהם תוספת שכר ואלה שספר בכאן כפי שיוסיף בהן יהיה תוספת שכרו. **וגמילות חסדים**. הוא שם נופל על שני ענינים מן המצות האחד שיעזור האדם לישראל בממונו כגון צדקה ופדיון שבוים והשני שיעזור אותו בגופו כגון ניחום אבלים וללוות את המתים ולבוא לחופת חתנים ודומה לזה ומה שאמר בכאן גמ"ח אין לה שיעור רוצה לומר לעזור האדם בגופו אך שיעזור אותו בממונו יש לו שיעור והוא חמישית ממונו ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו לבד אם עשה כן במדת חסידות ואמרו (כתובות פ"ד ד' נ) נמנו באושא להיות אדם מפריש חומש נכסיו למצוה וביאור זאת ההלכה אצלי מה שאומר והוא כשהאדם יראה שבוים שהוא חייב לפדותם כאשר צוה הקב"ה או רעבים או ערומים שהוא חייב להשביעם ולכסות מערומיהם כמו שאמר די מחסורו אשר יחסר לו (דברים טו) ופירושו למלאות חסרונם כשיהיה מה שיחסר להם או מה שיצטרכו לפדיונם פחות מחמישית ממונו או כפי חמישיתו אבל אם יצטרך לתת להם יותר מן החומש יתן חמישית בלבד ויסתלק מלתת עוד ולא יהיה עון עליו בהמנעו להשלים כל מה שצריך להם לפי שצרכם יותר מן החומש אבל אם לא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנהו בצרכי מצות. [ופירוש קרן העיקר]

מלאכת שלמה

שמרית וערבית קיים מצות ת"ת כדמי' בכמה דוכתי. ע"כ: **והבכורים** לכתיב וכו' עד סוף ל' ר"ע ז"ל. תמר המלקט ומפי' מדרבנן

ב. מלאוייתא: **ג.** דמותר לעשות כל שהוא פאה ופטור ממעשר. ע"ג שלא הפקיר רק לעניים. אבל למטה ים שיעור מד"ס. לתין פותחין משמים. וכ"כ בבכורים. כירושלמי רפ"ג דבכורים: **ד.** כשעולה לרגל כל כמה דבעי עייל. וי"מ על שוי עולת ראייה ושלמי חגיגה. כמה דבעי להוי שוה. מיהו זה ים לו שיעור מד"ס. עולה מעה וחגיגה ד' מעין אבל קרבנות עלמן לא יביא יותר מהראוי: **ה.** בגופו אבל בממונו ים שיעור. אל יבזבז טפי מחומש הרווח. עוד י"ל דהנה ג' מיני חקדים ים שאפשר שיתיב בהס לחבירינו. ו') בכח הגוף. ב') בכח ממוניו. ג') בכח שבליבו שחננו ה' יתי שניען בו לחבירינו לטובתו. ולכולן אין שיעור. דכל אחד בכוחינו לעשות לטובת חבירינו. ומהר בו לעזרו. מיהו גמ"ח שבממון היינו להלוות לו כשנצרך. אבל לתת לו לדקה לחלוטין. זה לבד יש שיעור. דאל יבזבז יותר מחומש [בכתובות ד"י ע"ש]. ובגופו ממי דוקא בחייו קפץ ואי מבירו ולאי. חייב להכניס ל"ע לקפץ שכנה להניל חבירו מודאי שכנה [כירושלמי שבניה בפאה"ג מ"מ שם"כ] [**אב**"י ל"ל שאכ"ו. ועי' שם בשמ"ע שכ' לבין להרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הביאו הדין הזה. ע"כ השמיטו ג"כ הב"י בש"ע. ועי' ל"ל בא"ח שכ"ט ס"ח]. וע"ל טעמיס משום דבכה"ג דמא דמחבירא קומק טפי. אבל בשניהן נודאי שכנה

תוספות אנשי שם

באו"ד **עין רעה ובינונית**. וכ' עוד שם ל"י מפני המחלוקת דפ"ד דתרומות המרבה בתרומה רמ"ל כו' ע"ש. ולפי' הש' מחלוקת לשון חלוק כדאמרינן פ"ק דמציעא מחלוקת כשאניהם מדוקים במורף שר"ל מלוקה ולפי' הב' כשמעמו (רמ"ז): תוי"ט ד"ה **הפאה כו'**. ל"ם כוונתו להיפוך שהביא בש' מ"ם בשם. ומ"ש הר' שמעיה שאכתי נתן כשיעור. ר"ל דוקא שם נתן כשיעור ואח"כ מוסיף חייב במעשר. אבל אם נתן פחות מכשיעור ואח"כ משלים לכשיעור או אפילו ליתר מכשיעור הכל פטור. ואדרבה קושה שהשלים אפילו המקצת שכבר נתן אינה פטורה ממעשר. והרמ"ם השמיט ז"ל ואינה למה לי אבו מבכים דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כמו שאמשנו בכמה מקומות. ומ"מ לעשות קייב לתקנת עניים בטלו משנות אלו ממנו ואמרו שאין עליו תורת פאה כלל כו'. ע"ש. וע' במל"מ פ"ח הט"ו ממ"ע שכתב שכ"ז הוא דוקא כשהיה דעתו בתחלה כשהפריש פחות מכשיעור שלא הפריש יותר ואח"כ נמלך להפריש יותר. אבל אם בתחלה היה דעתו להפריש יותר כל מה שאפשר אח"כ פטור ממעשר לכ"ע. והמוס' בחגיגה כתבו שלמ"ד שהמקצת שהפריש חייב במעשר לא מהני שיעלים לכשיעור שלא נריך שיפריש כל השיעור בב"פ ורק זה שיפריש בב"פ ל"ל תורת פאה ליפטר מן המעשר אבל מה שהפריש קודם חייב במעשר. וע"ש במל"מ עוד שהכריח שדעת הר"ש והרמב"ם כמ"ד שהמקצת שהפריש פטור והמוס' חייב. ודעת הר"מ דהמקצת שהפריש חייב עד שיעלים. ובמהרי"ט שלגזי פ"ח דה' בכורות כ' שדעת הר"מ בדעת המוס' בחגיגה דל"ל תורת פאה כלל עד שיפריש כל השיעור בב"פ. והכריחו זה מפסק הר"מ ומפי' הר' לדף"ד דתרומות. ועמש"ם. וע' לק' במ"ג ובמ"ש שם. ול"ע. וע' עוד שם במל"מ שמתפקפק במפריש כשיעור ודעתו להפריש יותר שם מה שחזר והפריש י"ל דין פאה ליפטר מן המעשר ע"ש. וע' במה"פ בירושל' כאן. ול"ע:

שחייב אדם להיראות בעזרה בשלש רגלים דכתיב (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך. וזאת הראיה אין לה שיעור, דכל אימת דבעי, עייל ומתחזי ונפיק. פירוש אחר, עולות ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם, אין לה שיעור מדאורייתא, דכתיב (דברים ט"ז) איש כמתנת ידו, אלא שחכמים נתנו בה שיעור העולה מעה כסף, וחגיגה שתי כסף: **וגמילות חסדים.** דגופו, °כגון בקור חולים ולקבור מתים וכיוצא בהן.

וְתַלְמוּד תּוֹרָה

°אבל גמילות חסדים דבממונו, כגון פדיון שבויים, ולהלביש ערומים, ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן, יש להן שיעור, שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו, חמישית מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחייב, דהכי אמרינן, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. הלכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת, כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימנו, ובהכי נפיק ידי חובתו: **ותלמוד תורה.** אין לה שיעור דכתיב (יהושע א') והגית בו יומם ולילה:

לה שיעור ושם אפרש בס"ד: **וגמילות חסדים.** כתב הר"ב וכן כתב הרמב"ם דבממונו יש לו שיעור כדאמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ותקנת אושא היא בפ' נערה במס' כתובות (דף נ.) והשתא מדאורייתא אין שיעור לגמילות חסדים בממונו וז"ש הר"ש וז"ל ויתכן לומר שלא

י. אֵלּוּ דְבָרִים

בא לומר בירושלמי דלא מתוקם גמילות חסדים דמתני' בממונו למאי דמפרשינן דמתניתין איירי מדאורייתא

מלאכת שלמה

א"ל שיעור ור"ש אית ליה דבכורים א' מס' כמ"ש בפ' בתרא דמס' בכורים: **שאדם אוכל מפירותיהן.** כך ראיתי מדקדקין גורסין מפירותיהם במ"ם ללמד שלא כל הפירות יאכל בעוה"ז רק מעט מהם וכל הקרן עם מותר הפירות קיים לו לעוה"ב וכן

מצאתי הגי' בתוס' דר"פ מפנין ודפ"ק דב"ב ד' י' וכן בנוסחת ספרי כת"י. וכן דרש הס' הגדול הרב משה אלשיך ז"ל בסוף ס' משלי בפסוק תנו לה מפרי ידיה במ"ם קלתית. תנו לה מקצת מפרי ידיה בעוה"ז ולא כולו שישאר לה היתר להצטרף עם הקרן

יכין תפארת ישראל בועז

או בשניהן בספק פטור להצילו מה"ט דמה חזית דדמא דחברך סומק טפי [פסחים כה ב'] **(א)**: **ו.** אין שיעור למטה דיוצא בק"ש שחרית וערבית [כמנחות צ"ט ב'] והרי גם בל"ז חייב אדם לומר ק"ש בכל יום אף שלומד תורה. וגם למעלה אין שיעור ופטור משאר מצות בשעת העסק. והא דלא תני נמי תרומה דמדאורייתא חטה א' פוטרת הכרי. ה"ט דבתרומה נכלל ג"כ תרומת מעשר דיש לה שיעור **(ב)**:

פ"א **(א) אב"י** וכן אמרינן להדיא בב"מ (דס"ב א') בשנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים. ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב. חייו קודמין לחיי חבירו. מדכתיב וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך. ועי' נדרים דכ"ב דמוכח דמותר להציל עצמו מספק סכנה ע"י אמירה שמאבדה חיי שעה של חבירו. אע"פ דקי"ל יומא דפ"ה ב' דחייבינן לחיי שעה וחמור המדבר בפיו יותר מעושה מעשה.

כערכין דט"ו. די"ל כמ"ש ע"ר אאמ"ו זצוק"ל בגי' ש"ס נדרים. דהכא ודאי חיי תמידי שלו סומק טפי מחיי שעה דחבירו. ולהכי אמר עולא שם להאי בן חוזאי דשחט לחבריה ושאל אותו האם טוב עשה. א"ל אין ופרע ליה בית השחיטה. מיהא הא דאמר רבי יוסי בנדרים (ד"פ ע"ב) גבי מעיין של בני העיר. דכביסתן קודמת לחיי אחרים. צ"ל. כמ"ש ע"ר זצוק"ל הכ"מ בגי' שם. דהאי חיים אינו ר"ל שאם לא ישתה ימות. רק שילטער הרבה בצמאו עי' ח"מ תכ"ה ס"ב ובי"ד סי' קנ"ו. ושו"ת גאונים בתראי סי' מ"ה ופ"מ שאלה ח': **(ב)** כתב תוי"ט בד"ה אלו וכו' והתוס' חגיגה ד"ו וכו'. וכ' עלה רבינו הגדול מהו' עקיבא שליט"א. [צאות ג'] וז"ל ולא זכיתי להבין. דעכ"פ מדאורייתא אין חלוק וכו' ולע"ג. עכלה"ט. ולפע"ד נבער מדעת כמוני. אדיוק קאי. דכל הנהו דתני במתני' שאין להם שיעור מדאור'. שיעור שלהן שמדרבנן קבוע הוא. משא"כ תרומה. אף דשוה להן דאין לו שיעור מדאו' עכ"פ מדרבנן שיעורים חלוקים יש לה. כך כוונת תוס'. מיהו לרש"י חולין (קל"ז ב' ד"ה דאור'). כ' דס"ל דמדרמיזי שיעורי דמו' נ' ס' בקרא. חשבינן ליה כדאור'. ונראה דס"ל לרש"י פי' הירושלמי. דלהכי לא נקט תרומה. מדשיעוריו חלוקים מדאורייתא. ובאמת הוה סגי לומר. מדיש לה שיעור. רק נקט האמת דשיעוריו חלוקין:

משנה ראשונה

וגמילות חסדים. מ"ש הר"ב דטפי מחומש לא מיחייב. בגמ' דכתובות משמע דטפי מחומש איסורא איכא. (ולפמ"ש בס' בני יששכר דהני מילי במי שאינו חוטא אבל מי שנותן לכפרה על חטאיו כמ"ש חטאך בצדקה פרוק מותר ליתן יותר דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו א"ש דמי יאמר זכיתי לבי. נ"ל זו"פ): **ות"ת.** פי' הר"ב דכתיב והגית בו וגו' ומשמע לכאורה דת"ת אין לו שיעור למעלה שחיוב הוא לעסוק יום ולילה. וא"כ לא דמי לכל הני דאין

ציונים

והראיון. מיי' פ"א מהל' חגיגה הל"ב סמג עשין רכח. **וגמ"ח.** מיי' פי"ד מהל' אבל הל"א. **ות"ת.** מיי' פ"א מהל' ת"ת הל"י סמג שם וטוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף ג. **אלו דברים.** שבת קכז. קדושין לט:

תוספות חדשים

[בהר"ב ד"ה] **וגמילות חסדים כו' ובהכי נפיק כו' עכ"ל.** וכ"פ בש"ע י"ד רסי' רמ"ט וזה נאמר למצוה מן המובחר. ולמדת בינוני אחד מעשרה (ממהורש"ח זצ"ל).

חידושי מהרי"ח

פ"א א [בר"ב ד"ה] **וגמילות חסדים דגופו כו' עכ"ל.** נראה דלא היה כוונת הר"ב דהתנא לא איירי בגמ"ח דממונו מפני שיש להם שיעור למעלה דהלא הוא תקנת אושא והוי דרבנן דומיא דפאה דתני אין לה שיעור מן התורה אף דמדרבנן יש לה שיעור אלא דבאמת מתניתין איירי אפילו בממונו מן התורה רק שהר"ב דינא אתי לאשמעינן דלפי האמת גמ"ח דבגופו אין לו שיעור כלל אפילו מדרבנן אבל בממון יש שיעור מדרבנן והוא מהירוש' מביאו הר"ש ומשום שעל פאה אין גמ' בפאה גופא קתני במתני' שיש לה שיעור דרבנן קאמר בירושלמי שאף בגמ"ח הדין כן אבל התנא דמתני' באמת איירי בכל גמ"ח ומהשתא לא צריכי להא דמביא הר"ש ומביאו התי"ט בד"ה וגמ"ח וז"ש הר"ש ויתכן כו' ע"ש ודו"ק. כן פי' הרא"ש ג"כ.

תום' רעק"א

[אות א] בהר"ב ד"ה **וגמ"ח כגון בקור חולים.** והא דלא תני כיבוד או"א משום דאי בגופו בכלל גמ"ח הוא ואי בממונו למ"ד משל אב היינו בגופו אבל למ"ד משל בן קשה ושמא למטה יש לו שעור אפי' מדאורייתא (הר"ש): [אות ב] שם ד"ה **וגמ"ח. אבל גמ"ח דבממונו.** והר"ש כתב דלמאי דמפרשינן דמתני' מיירי בדאורייתא מיירי גם בממונו. ומדברי תוס' חדשים מבואר דמפרש כוונת הר"ש דמדאורייתא אין לו שיעור למעלה. ולענ"ד הא מתני' חשיב רק מה שאין לו שיעור גם למטה דהרי בחולין אומרים דהא דקתני במתני' פאה היינו מדאורייתא דאילו מדרבנן יש לו שיעור דהתנן אין פוחתין לפאה משששים. והא מ"מ למעלה אין לו שיעור אע"כ דאין לו שיעור היינו לגמרי אפילו למטה וכ"כ הר"ש להדיא. אבל לענ"ד כוונת הר"ש דמדאורייתא גם למטה אין לו שיעור דמה דדרשו בספרי עשר תעשר לרבות פרקמטיא היינו אסמכתא בעלמא. וזה ברור לענ"ד.

אור גדול

פ"א **א** בתוס' רע"ק [אות א] **בשם הר"ש.** וקשה לפי זה אמאי בסיפא תני כיבוד אב ואם הא הוי נמי בכלל גמילות חסד ועי'. ואפשר דבסיפא לענין שכר השכר דכיבוד אב ואם כפול דאית ביה תרתי ואין השכר שוה לגמ"ח לחוד ואתי שפיר:

תוספות אנשי שם

בר"ב ד"ה **והראיון כו' פי' אחר כו'.** פי' א' הוא פי' הר"ש ופי' ב' דהרמב"ם. אבל ק"ל דפי' הר"ש הוא ש"ס ערוך בפ"ק דחגיגה ד' ז'. ודייקינן לה התם מדתנן הראיון ולא תנן הראיה דראייה משמע דמי קרבן ואלו ראיון משמע ראיית פנים. וראיתי לרש"י ז"ל בחולין דף קל"ז שכתב והראיון מפ' בגמ' דחגיגה דכל כמה דבעי לאתחזויי בעזרה ברגל מתחזי ומייתי קרבן עולת ראייה (והיינו כר"ל שם) וגם הקרבן אין שיעור לדמים מה"ת וכו' ע"כ. ונראה שההכרח לפ' כן דתרוייהו בכלל הראיון דאל"כ דלא נפרש אלא ראיית פנים בלבד תקשי דלא הוי דומיא דאידך דהא ל"ל שיעורא אפילו מדרבנן. וא"כ מ"ש בגמ' דחגיגה ראיית פנים ר"ל דכייל נמי ראיית פנים ומש"ה תנא ראיון באופן דקשה על הרמב"ם שפי' נגד הגמ' ובחבורו פ"א ופ"ב מהל' חגיגה כייל לתרווייהו וכפירש"י. עלה בידינו דמ"ש הר"ב פי' אחר לאו לאפוקי מפי' קמא אתא אלא לאוסופי דהא והא איתא וכפי' רש"י דחולין (ש"ל): במשנה **וג"ח ות"ת.** נ"ל אע"ג דכייל לת"ת דא"ל שיעור בהדי הנהו. לא דמו להו דהני לעיקר מצותן י"ל שיעור למעלה אלא שאם רצה להוסיף מוסיף ואין שיעור לתוספת. ואם רצה שלא להוסיף הרשות בידו. אבל ת"ת עיקר מצותו וחיובו א"ל שיעור. אלא מחוייב ללמוד יום ולילה כפי כחו. וכן גמ"ח דמוקי בירושל' בג"ח דבגופו. נראה דדמי לת"ת דא"ל שיעור לעיקר מצותו כת"ת. ואע"ג דאיתא בנדרים דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית אלמא יש שיעור לת"ת. הא פי' שם הר"ן דמ"מ מצוה מה"ת איכא משום ושננתם ע"ש (טו"א בחגיגה): בר"ב ד"ה **וגמ"ח כו' ותו לא מחייב.** א"ה כ"ה ל' הר"מ וסיים לבד אם עשה כן במדת חסידות. והגיה הריעב"ץ בש"ס החדשים וז"ל. אין זה מדויק שהרי כך אמרו המבזבז אל יבזבז כו' לא חייבו חומש אלא אם רצה לעשות ממדת חסידות ומ"מ לא יוסיף יותר מחומש. ע"כ. ועי' לשון הר"מ בחבורו פ"ז ממ"ע דחומש הוא למי שאין ידו משגת וכ"פ בטוש"ע סי' רמ"ט. ועי' בפרישה שכ' לתרץ דלא מוקמי' למשנתינו גם בממונו ובמי שידו משגת משום דמסתמא מרובא דעלמא קמיירי ע"ש: בא"ד **חמשית הריוח.** ק"ק דלא זכר שיפרים בראשונה מן הקרן כמפו' בירושל' ובגמ' דערכין. (לה"מ): תוי"ט סד"ה **וגמ"ח כו' פי' כיון דלמטה י"ל כו'.** לא מצאתי כן בר"ש גם א"ל מובן כלל. ואפשר דכצ"ל כיון דרק למטה י"ל שיעור מדאורייתא ולא למעלה ודוחק (לה"מ):

שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם.

[פי' כיון דלמטה יש לו שיעור מדמוריימת כן הוא בהר"ם וע"ש]: **שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה וכו'.** כתב הרמב"ם כי המצות כולם נחלקים בחלקה על שני חלקים. החלק האחד הוא במצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם והחלק הב' במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון אזהרה על הגניבה והאונאה והאיבה והנטירה וכגון הצווי באהבת איש את חבירו ושלא יסית אדם להזיק לחבירו ואל יעמוד על דם רעהו וכבוד אבות והחכמים שהם אבות הכל כשיעשה האדם המצות המיוחדות לנפשו מה שיש בינו ובין בוראו תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקב"ה עליה לעולם הבא כמו שנבאר בפ' חלק וכשיעשה האדם המצות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה כמו כן תחשב לו לצדקה לעה"ב לפי שעשה המצוה וימצא טובה בעה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג מנהג הזה וינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא וכל המצות שבין אדם לחבירו נכנסות בגמילות חסדים ושים לבך עליהם כי כן תמצאם שהרי הלל הזקן (שבת פ"ב דף לא) כשאמר לו הנכרי למדני תורה על רגל אחד אמר לו דעלך ביש לחברך לא תעביד וכשתחקור על הענין הזה תמצא תלמוד תורה שקול כנגד הכל כי בתלמוד תורה יזכה האדם לכל זה כמו שבארנו בתחלת דברינו שהתלמוד מביא לידי מעשה.

פירוש המשניות להרמב"ם

וענין מה שאמר **אוכל פירותיהן והקרן קיימת לו.** מה שאומר לך כי המצות כולן נחלקין בתחילה על ב' חלקים החלק הא' במצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם והחלק הב' במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון אזהרה על הגניבה והאונאה והאיבה והנטירה וכגון הצווי באהבת איש את חבירו ושלא יסית אדם להזיק לחבירו ואל יעמוד על דם רעהו וכבוד אבות והחכמים שהם אבות הכל כשיעשה האדם המצות המיוחדות לנפשו מה שיש בינו ובין בוראו תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקב"ה עליה לעולם הבא כמו שנבאר בפ' חלק וכשיעשה האדם המצות התלויות

מלאכת שלמה

לעוה"ב. ומאי דקשה מהמתני' דכל העושה מצוה ג' דבשלמי פ"ק דקדושין מהמתני' דלהכא נכתב שם. ומהמתני' דקתני מוכל מפירותיהן בעוה"ז ללא כלי יעקב דאמר שכר מצות בהאי עלמא ליכא. ובשבת פ"פ מפיק מוקי להא לאחר"י משם שמה דבריה מדם מוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב ואלו הן הכנסת אורחים ובקור חולים ועיון תפלה והשכמת בהמ"ד והמגדל בניו לת"ת והדן את חבירו לכף זכות. כולהו הני שמה מיתנהו בכלל שלשה דמתני'. הכנסת אורחים ובק"ח היינו גמ"ח ועיון תפלה דהיינו לכוין בתפלתו היינו בכלל גמ"ח דכתיב גומל נפשו איש חסד. השכמת בהמ"ד וגדול בניש לת"ת היינו מ"ת. דן את חבירו לכף זכות בכלל הכנסת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואומר לא חטא לי נזוקת לעוה"ב. ומאי דקשה ממתני' דכל העושה מצוה אחת ג' דבשלמי פ"ק דקדושין ממתני' דלהכא נכתב שם. ומתני' דקתני מוכל מפירותיהן בעוה"ז ללא כי' יעקב דאמר שכר מצות בהאי עלמא ליכא. ובשבת פ"פ מפיק מוקי להא לאחר"י משם שמה דבריה מדם מוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב ואלו הן הכנסת אורחים ובקור חולים ועיון תפלה והשכמת בהמ"ד והמגדל בניו לת"ת והדן את חבירו לכף זכות. כולהו הני שמה מיתנהו בכלל שלשה דמתני'. הכנסת אורחים ובק"ח היינו גמ"ח ועיון תפלה דהיינו לכוין בתפלתו היינו בכלל גמ"ח דכתיב גומל נפשו איש חסד. השכמת בהמ"ד וגדול בניש לת"ת היינו מ"ת. דן את חבירו לכף זכות בכלל הכנסת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואומר לא חטא לי נזוקת

י כ י ן — תפארת ישראל — י כ י ן

ז. לף דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא [בקידושין לט"ו]. עכ"פ בהיה מעשיו שקולים. ובכללן ג' מהנך. מכריעו לעובה [כ"כ תוס' שבת קכ"ז ע"ב]. ולפעד"ז להתם בקרן מיירי: **ח.** ותע"ג שגם זה בכלל גמ"ח שבכללו. היינו רק כשיעשה מצירו עליה ייעצו לעובתו. אבל הבאת שלום היינו אפי' אין שניהם רוצים. אפ"ה יטריח ע"ע לפתותם לתוך השלום ביניהן [**אב**"י כעובדא דאהרן מהר"י פי"ב וסנהדרין ד"ו ב' ויומא דע"ת ג'] ומה"ט לא קאמר מנת לעשות שלום. רק הבאת שלום. דהיינו להניח עצות מרחוק להכריחם בדברים הרכים להניח

משנה ראשונה

להן שיעור למעלה ורשות הוא אי נמי עביד ואי נמי לא עביד ומיהו נראה דמ"ת נמי ליכא חיובא שלא להפסיק ממנה כלל אלא לקביעות זמן ביום ובלילה וכ"כ הפוסקים: **ות"ת כנגד כולם.** ירושלמי כתוב אחד אומר (משלי ח') כל חפציך לא ישוו בה וכתוב אחד אומר (שם ג') כל חפץ לא יתרחו בה. אם מוכח דמתני' פליגא אר' יעקב דס"ל שכר מצות בהאי עלמא ליתא כלל אף בכבוד או"א ומפ' למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והמרכא ימים לעולם שכולו ארוך וכ"כ הר"מ בפ"ק מהל' תשובה. ונראה טעמו משום דלמרינן דרבי יעקב מעשה מזו שאחד עלה לרגל ואמר לבניו הכבוד לכבוד אביו ואפל ואמת (ש"ל):

ד"ה **ות"ת כנ' כי בת"ת כו'** מיקן זזה ב' דברים. ו' למה היה כנגד כולם ועוד אין שייך בה ג"כ טוב לבריות (ש"ל):

ציונים

שאדם אוכל. סמ"ג עשין יב. ות"ת. מיי' פ"ג מהל' מ"ת הל"ג סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף י"ת.

שינויי נוסחאות

פ"א **שאדם אוכל.** בשפת שם ג' שאדם עושה אותן ואוכל.

תוספות חדשים

[תוי"ט ד"ה] **והקרן כו' גוף הדבר קרנו עב"ל.** ולכל הנ"ל עדיין אינו מיושב למה קראו מז"ל כאן קרן ולא לילן וכדומה מה שעושה פירות מה שאין כן קרן אין שייך בו פירות. וע"ל משום דעיקר לשון קרן מצינו גבי פרה כדאיתא פ"ג דכ"ק מ"ג ודרכה של פרה כ"ז שיולדת נתוסף בקרנה גילדי גילדי ע"כ אם היה מדמה לדבר אחר שעושה פירות ה"ג שנתמעט מכח העיקר נשאיל שעושה הפירות כדרך כל דבר משא"כ בקרן הנ"ל מדרגא מה שעושה פירות גם הקרן נתרבה ולכן שייך בלשונא והקרן קיימת לו לעולם הבא ולא תני ומוכל הקרן כמו ברישא גבי פירות (ממהורש"ח זצ"ל).

חידושי מהרי"ח

[תי"ט ד"ה] **ות"ת כנגד כולם כי בת"ת יזכה האדם בכ"ז כו' עב"ל.** זה כתב הרמב"ם לסברתו כמו שמביאו הרב תוי"ט בד"ה שאדם אוכל פירותיהן כו' שמה שבין אדם לחבירו מגיע לו שני חלקים נמצא לפי זה קשה הלא ת"ת הוא בינו למקום לכן כתבו שת"ת מביאו לכל זה.

תוספות אנשי שם

במשנה **שאדם אוכל.** הא דלא קילר ותני שמוכלים ג"ש עם מ"ש המוי"ט נשם הר"מ דמתני' מיירי בדברים שבין אדם לחבירו (ש"ל): **לעוה"ב.** הוא העולם שלאחר המיתה אבל אין שלאחר המיתה אינו קרוי עוה"ב כדמוכח פ"ק דר"ה גבי ג' כתות שם ליום הדין ועי' רפ"ו דסנהד' (ב"ד): תוי"ט ד"ה **שאדם אוכל כו' מנחג הטוב בין בנ"א.** וקשיא לי עיון תפלה דאי"כ מפני שגם היא מתוקן שהקרן קיימת ואוכל פירותיה בעוה"ז. וגם במ"ש שכל המצות שבין אדם לחבירו נכנסות בגדר גמ"ח י"ל קשה דר"י דרים מפיון דמשיב מאי דשקיל מתני' דכיילינהו בכללא חדא דהני מיכי ופש"ב דפירט להו ר"י ס"ג הו"ל למפרט כל מה דשייך בגמ"ח ולאמיינהו נמי בהדיא. ועוד שהיה יכול לנקוט דרך קלרה ומצות שבין אדם לחבירו וכ"ש שהיא מוסיף וכולל כולם וקשה בין מאמר בין מר"י ול"ע (לח"ש): ד"ה **כבוד או"א כו' חד בעוה"ז וחד בעוה"ב כו'.** שם מוכח דמתני' פליגא אר' יעקב דס"ל שכר מצות בהאי עלמא ליתא כלל אף בכבוד או"א ומפ' למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והמרכא ימים לעולם שכולו ארוך וכ"כ הר"מ בפ"ק מהל' תשובה. ונראה טעמו משום דלמרינן דרבי יעקב מעשה מזו שאחד עלה לרגל ואמר לבניו הכבוד לכבוד אביו ואפל ואמת (ש"ל):

כֻּלָּם[ט]: ב אֵין פּוֹתְחִין לַפֵּאָה מִשִּׁשִּׁים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ[י] אֵין לַפֵּאָה שִׁעוּר, הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה[יא], וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים, וּלְפִי רֹב הָעֲנָוָה[יב]:

ר׳ עובדיה מברטנורא

ותלמוד תורה כנגד כולם. שקול כנגד כולם: **ב אין פוחתין לפאה מששים.** מדרבנן: **אע״פ שאמרו אין לפאה שיעור.** מדאורייתא כדאמרן: **הכל לפי גודל השדה.** אם שדהו גדולה ועניים מועטים, נותן ומוסיף על ששים לפי גודל שדהו. ואם שדהו קטנה ועניים מרובים, מוסיף על ששים לפי רוב העניים: **ולפי הענוה.** אית דגרסי ענוה בוי״ו, כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים, לשון וענותך תרבני (תהלים י״ח). ורמב״ם פירש לשון עניה, כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענבה בבי״ת, ופירושו גודל הגרגרים וקטנן, שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות ובמקום אחר לנומות דקות, לא יניח הפאה כולה מן

תוספות יום טוב

שהתלמוד מביא לידי מעשה. לשון הרמב״ם: **ב אין פוחתין לפאה מששים.** שכן מלינו בראשית הגז כמפורש במשנה ב׳ פרק י״א דחולין וע״ש בגמ׳ דף קל״ז ע״ב: [**לפי גודל השדה.** פירש הר״ב אם שדהו גדולה וכו׳ נותן ומוסיף על ששים וכו׳. ותמהני למה יוסיף שהרי הפאה נמי גדולה כשהיא ששים מהשדה הגדולה והרי העניים מועטים והר״ש לא כתב בכאן דמוסיף וכן נראה דלא אשמעינן אלא שלא יפחות מששים אף שהעניים מועטים והיינו דירושלמי ומייתי ליה הר״ש שאומר לו הבא גמלים וטעון אף שיתעשר וכדתנן בפרק ח׳ מ״ח ובשדהו קטנה פשיטא שלא יפחות מששים שהוא מעט. ודברי הרמב״ם בפירושו נראין כדברי הר״ש אבל בחיבורו סוף פרק א׳ מהלכות מתנות עניים כתב ומוסיף על אחד מששים לפי גודל השדה וכו׳ כיצד שדה שהיא קטנה ביותר שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הרי זה מוסיף על השיעור וכן אם היו העניים מרובים מוסיף וכו׳ נראה שמפרש לפי גודל השדה שיכלול גם אם היא קטנה וכאילו אמר התנא לפי איכות השדה אם גדולה אם קטנה]: **ולפי [רוב] הענוה.** [וכן העתיק הר״ש. והר״ב שלא העתיק תיבת רוב הוא כגירסת סדר המשנה דירושלמי וכן הוא שם בגמרא ובפי׳

פירוש המשניות להרמב״ם

ב יש מי שיקרא ענוה בוי״ו ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט ויש מי שיקרא ענבה בבי״ת ופירושו גודל הגרגרים או דקותם ורוע פריהם ושני הענינים קרובים זה לזה והסברא היוצא משלש אלה הדרכים אינו אלא לתת לעניים מתנה יתירה ואם תהיה השדה גדולה והעניים מועטים יתנו לפי גודל השדה ואם הארץ מעוטה והעניים רבים יתנו לפי

מלאכת שלמה

כולן. פי׳ הח׳ הרב משה אלשיך ז״ל ברים פי׳ לשה״ש כי ע״כ אמרו ות״ת כנגד כולן לפי כי הת״ת הוא כל והמצוה היא חלק והכל מטיב אל החלק ולא החלק אל הכל ולא אל חלק זולתו ועוד האריך ע״ש. ואותה שאנו אומרים בכל יום בשחרית בסדורים אלו דברים וכו׳ כ׳ התוס׳ בפ״ק דברכות די״ב ע״א דרישא הוי משנה וסיפא הוי ברייתא ע״כ: **ב אין פוחתין כו׳.** בחולין אמרי׳ דמתני׳ מיירי בארץ ישראל ואתו רב ושמואל ואשמעינן התם דגם בחוץ לארץ אין פוחתין מס׳: **אע״פ שאמרו אין לפאה שיעור.** התם מדאורייתא והכא מדרבנן אי נמי התם אין שיעור למעלה קאמר והכא קאמר דלמטה יש לה שיעור מן התורה. עיין במתניתין דלעיל. וברמב״ם סוף פ״א דה׳ מ״ע משמע דאף על פי שאמרו אין לפאה שיעור קאי ארישא דקתני אין פותחין לפאה מס׳. וז״ל שם כמה הוא שיעור הפאה מן התורה אין לה שיעור אפילו הניח שבלת א׳ יצא י״ח אבל מדבריהן אין פחות מא׳ מס׳ בין בארץ בין בחו״ל ומוסיף על האחד מס׳ לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע כיצד וכו׳ ולפ״ז הו׳ שבוא״פ טעות: **ולפי רוב הענבה.** בבי״ת היא גרסת סמ״ג במל״ת סי׳ רפ״ד כי גרגירי התבואה והענבים הכל נקרא ענבים וכן שנינו בפ״ו ענבה של שעורים ע״כ. ומתני׳ דלא כר״ש דגרסי׳ בירושלמי ר״ש דרש שני דברים לקולו של בעה״ב. שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי העניים שדהו מעוטה ועניים מרובים נותן לפי שדהו מתני׳ לא אמר כן אלא הכל לפי גודל ולפי העניים ולפי הענוה. ופי׳ הר״ש סירלי״ו ז״ל דבירושלמי מפרש דלפי הענוה דקתני אתא לפרושי דלפי השדה ולפי העניים דלחומרא קאמר כלו׳ תשער זה לפי מדת

תפארת ישראל

יכין

שלום ביניהן: **ט.** שקולה ככולם מדמביא לידי מעשה [כקידושין ד״מ] מיהו דוקא במצות גמ״ח שאפשר לעשות ע״י אחרים. אבל בא״א לעשות הגמ״ח ע״י אחרים מבטל הת״ת כדי לקיימה [כמ״ק ד״ט ב׳] (ג): **י.** נ״ל דר״ל אע״פ שאמרו אין פוחתין אפ״ה אין שיעור למעלה. דהכל לפי וכו׳: **יא.** לרמב״ם ר״ל אם השדה קטנה עד שכשיתן ממנו חלק ס׳ להעני יהיה מועט מאוד. אזי יוסיף על חלק ס׳: **יב.** מה שתענה הארץ בעשתה מרובה. דהיינו [יותר מס׳] לפי מענית המתרישה [א״נ שבולת גופה נקראת ענוה כדאשכחן לקמן פ״ו מ״ז ענוה של שעורה]. דאם רוחב השדה ששים אמה. וכ״ע אמה מהן עשו הרבה. והאמה האחרונה שבקצה השדה עשתה מועט. צריך להוסיף וליתן יותר מאמה א׳ לפאה [וכ״ל דה״ט משום דפאה נתנה במחובר לקרקע כרפ״ד] כך פי׳ הגרב״א זצוק״ל. ול״נ שהוא

בועז

(ג) אב״י ובחידושי אמרתי לבאר המשנה הקדושה. דכיון דמצות פאה לכתחילה בסופה וכע״ר זצוק״ל לקמן במ״ב והבכורים הם בהפך ראש ותחלת הפירות וכביכורים רפ״ג. וכן כמו שהפאה והבכורים הם נקודות הגבול במקום ובזמן. זה בסוף וזה בראש. כן לענין האיכות הפנימי. הראיון הוא נקודה הראשית הרוחנית לראות ולהראות את פני ה׳ במעון קדשו. וג״ח היא נקודה הסופית בעודי גשמי של מעשה. ובפרט שג״ח בגופו לבקר ולקבור שהוא בסוף החיים. נמצא שכל אלו הנמנים כאן הם דוגמא מנקודות הגבולים של המצוות בכמות ואיכות. וכל נקודה של הגבול אין ראוי להיות לה שיעור. דאל״כ צריך גבול לגבול. והכי באמת אין למצות האלו שיעור ונקטה המשנה תחלה פאה ואח״כ בכורים. הסוף קודם לראש. משום

משנה ראשונה

מצוה וכדומה. וכ״ל שהכוונה על מי שמחדש דבר אחד בתורה ובודאי הכוונה על מי שמכוון לש״ש. כ״ל זו״פ): **ב אין פוחתין לפאה מששים.** פי׳ הר״ב מדרבנן. והיינו שאם פיחת חייב להוסיף. ומ״מ התוספת חייב במעשר כיון דמדאורייתא אינה פאה שכבר נפטר. ועי׳ במשנה למלך ספ״א מהמ״ע דלאיכא מ״ד בירושלמי כשפיחת ואח״כ השלים שניהם חייבים במעשר דאלמוה רבנן לשיעורא שאם פיחת אינן כלום. וכ״מ מדברי הרא״ש בפירושו שהקשה למה לא חשו חכמים שיבא להפריש מן הפטור על החיוב. והיינו כיון שחייבוהו חכמים במעשר מדרבנן ומדאורייתא פטור אתי להפריש מן הפטור כו׳. ותירץ מפני תקנת עניים עשו כאילו לא הפריש וידע שצריך להוסיף ע״ש. משמע דבתרומה כה״ג שתרם פחות

ציונים

ב אין פוחתין. חולין קלז. מיימוני פ״א מהל׳ מת״ע הלט״ו סמג לאוין רפד.

שינויי נוסחאות

ב ואע״פ. בחולין ג׳ אע״פ וכ״ה בירושלמי. **אין לפאה שיעור.** בחולין שם הפאה א״ל שיעור. **רוב הענוה.** בירושלמי ל״ג מלת רוב. ובד״ס ג׳ ולפי העניה:

תוספות חדשים

ב [תי״ט ד״ה] **לפי גודל כו׳ בפ״ח משנה ח׳** עכ״ל. והיינו הא דתנן התם היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו וק״ל.

ראשון לציון

פ״א [משנה ב] **ולפי רוב הענוה.** בערוך ערך ענוה כתב בזה״ל ברים פאה ולפי הענוה פירוש קמה כדפרשינן לעיל בענב (עי׳ לקמן פ״ז מ״ז העתקתי) פי׳ אחר קצירת הדבר הפרוד בלשון הקודש קרוי עניבה כו׳ ותנא שאמר ענוה בוי״ו שוה במקום ב׳ וי״א לפי ענוותו של בעל השדה מן וענותך תרבני ופי׳ לפי גודל השדה ולפי רוב העניים שדהו מרובה ועניים מועטים נותן לפי שדהו. שדהו מעוטה ועניים מרובין נותן לפי עניים עכ״ל. לא ולמד שלא היה תיבת רוב בגרסת הערוך וגם מה שפירש התוי״ט נגד הר״ב בענין לפי גודל השדה דאינו מוסיף אלא שלא יפחות מששים הוא נכון למאד גם בכוונת פירוש הערוך: [בר״ב ד״ה] **הכל לפי גודל השדה כו׳ נותן ומוסיף (על) ששים כו׳** אולי צ״ל עד ששים ולפי הג״ה קלה כזו יתיישב תמיהת התי״ט. שוב מצאתי בסוף ספר בית תלמוד שחיבר הגאון אב״ד באמ״ש שכתב כך:

תוספות אנשי שם

ב במשנה **מששים.** הא דלא מחלקי׳ הפאה לג׳ עניינים כתרומה. משום דלשיעורא דתרומה אית רמז בקרא ועיין פ״ד דתרומות (רמ״ז): בר״ב סוד״ה **הכל לפי כו׳. לפי רוב העניים.** וסיים הר״ש וע״ז קאי ולפי ענוה שבזה לא נתנו חכמים שיעור ולפי ענותו ירבה לעניים וכו׳ ע״ש: תוי״ט ד״ה **לפי כו׳ ותמהני למה יוסיף כו׳.** אינה תמיה דקמ״ל דיתן כברכת ה׳ אשר נתן לו. ואלת״ה ליתני אין פותחין לפאה מס׳ ודיו דשפיר הוה משמע בין בשדה גדולה ובין בקטנה (רמ״ז): ד״ה **ולפי רוב הענוה וכן העתיק הר״ש.** לא מצאתי כן שם (לה״מ):